

לא להפרטת האקדמיה

חשוב למנוע את כניסתו של הקפיטליזם החזירי בשערי האקדמיה

פרופ' אילן גור זאב 9/1/2007

ניסוח גלוי, נאיבי, תוקפני וחשוב במיוחד למתקפה האידיאולוגית המתנהלת בשנים האחרונות כנגד אידיאל החינוך הגבוה בגרסתו ההומניסטית התפרסם לאחרונה ב"גלובס" (25.12.06), תחת הכותרת "לנתק את הממשלה מהאקדמיה". המחבר, אבי נוב, חושף כאן כנגד רצונו את הכשלים הבסיסיים בטיעוני האוצר, חסידי הפרטת האוניברסיטאות וקנאי האינדוסטריאליזציה של האקדמיה.

מהם טיעוני היסוד במאמר? 1. האוניברסיטאות בישראל אינן יעילות והישגיהן נמוכים מאוד. 2. האוטונומיה של האוניברסיטאות מזה והזרמת הכספים הממשלתית לחינוך הגבוה, מזה, תורמים תרומה חשובה להישגים הנמוכים של המחקר המדעי בישראל. 3. קיצוץ תקציבי האוניברסיטאות, שינויים מבניים שממוססים את החופש האקדמי ובונים מחדש את האוניברסיטאות בהתאם לעקרונות ניהול עסקי בשוק החופשי, ישפרו את הישגי האוניברסיטאות בישראל. 4. יתרמו ל"התייעלות" ביטול הביטחון התעסוקתי (הקביעות), תעסוקה על פי חוזים אישיים וכמובן שכר דיפרנציאלי בין פקולטות שונות ובין אנשי הסגל במסגרתה של כל פקולטה, באופן שיבטיח שיסוע איש ברעהו כדרך להבטחת יתר פוריות, ייחודיות ושגשוג אישיים וכלל-אקדמיים. בחינה עובדתית קצרה של מערך טיעוני זה ממוטטת את בניין הקלפים הרטורי הזה.

מהן העובדות הרלוונטיות? ישראל עומדת במקום הראשון בעולם מבחינת מספר הפרסומים האקדמיים בעולם (פר קאפיטה) ובמקום הרביעי בעולם מבחינת מספר הציטוטים של המחקרים של מדעניה בעיתונות המקצועית (מדד מקובל לבחינת איכות אקדמית). האקדמיה הישראלית מדורגת במקום הראשון בעולם באסטרופיזיקה. במקום הראשון במדעי החלל. במקום הראשון במדעי החומרים ובמקום השני במחשבים והרשימה נמשכת ונמשכת. הסיכום: האקדמיה הישראלית היא מעצמה בקנה מידה עולמי, וזאת, בשעה שתקציב כל ההשכלה הגבוהה בישראל שווה לתקציבה של אוניברסיטה אמריקנית כמו MIT.

אבי נוב קורא להפסיק את התקצוב הממשלתי לאוניברסיטאות, שכן "המעורבות הממשלתית גורמת לכך שהאוניברסיטאות הישראליות מגיעות למקומות נמוכים בהשוואות בינלאומיות". וכאן הוא מביא את הדוגמה האמריקנית - אוניברסיטאות אמריקניות פרטיות הן מהמובילות בעולם. אכן. אולם אין להשוות בין המציאות הישראלית לבין התרבות האמריקנית, שבה תאגידים ואנשי הון תורמים דרך שגרה מאות מיליונים ומיליארדים לאוניברסיטאות הללו (בעוד שכר הלימוד הוא אסטרנומי ממש). ישראל ואף לא מדינה אחרת בעולם אינה יכולה להעתיק את המודל האמריקני הייחודי. מה עוד שמלכתחילה, האוניברסיטאות הישראליות הן הרבה יותר יעילות מאלה האמריקניות, באופן יחסי לאמצעים העומדים לרשותן.

הרעיון לפיו קיצוץ תקציבי האוניברסיטאות הוא הדרך ל"התייעלות" הוא רעיון עוועים, שיש להתנגד לו בכל תוקף. האוצר אכן קיצץ בחמש השנים כמעט שליש מתקציב האוניברסיטאות והן עומדות על 30 התמוטטות. האם האוצר אינו עושה זאת כדי להביא לקריסת ההשכלה הגבוהה, כדי שיוכל להופיע כמושיע בעל אידיאולוגיה אלטרנטיבית שתגאל את ההשכלה הגבוהה, בהתאם לעקרונות הקפיטליזם החזירי בגרסתו הפרועה ביותר?

על פי ממצאי משרד החינוך הפדרלי של ארה"ב, ככל שגדלה הדיפרנציאציה בשכר המרצים וככל שמתמעטות המשורות הכוללות קביעות יורדת (בארה"ב) התפוקה האקדמית הן בכמות והן באיכות. בדיוק להיפך מהמנטרה של אנשי האוצר, המבוססת לא על מחקר העובדות, אלא על משאלות לב וקנאות אידיאולוגית. המחקרים שבידי מוכיחים כי מספר המחקרים ומספר הציטוטים של המאמרים דווקא גדל יחד עם הקביעות באקדמיה. העובדות סותרות את הסיסמאות של אנשי האוצר ונושאי כליהם לפיהם הקביעות באקדמיה, השכר הכמעט שוויוני בין המרצים וחיי הקהילה האקדמית הם איום נורא שיש לבחור בכל האמצעים המתאימים כדי להתגבר על האסון שהם מזמנים לנו.

ועוד משהו: השמירה על החופש האקדמי ועל השגשוג של המחקר המדעי והחינוך ההומניסטי בהשכלה הגבוהה בישראל הם נכס תרבותי ולא רק תנאי לקיומה של ישראל במרחב המזרח תיכוני. דווקא ליברלים וחסידי המשק החופשי צריכים להגן על האוטונומיה של האוניברסיטאות ועל המשך הקדמה המדעית גם כשאינה יישומית גרידא. יותר מזה, דווקא מנקודת מבט כלכלית צרופה ההשקעה בחינוך, כן, השקעה - ואפילו השקעה מסיבית בחינוך - היא ההשקעה הרווחית ביותר לטווח ארוך. חברה חפצת שגשוג טכנולוגי, מדעי וכלכלי שיש לה בה בעת גם נשמה הומניסטית, תדע לשמור על הנכס היקר הזה של כולנו,

על האוטונומיה של האקדמיה הישראלית. חשוב למנוע את כניסתו של הקפיטליזם החזירי בשערי האקדמיה הישראלית."

הכותב הוא פילוסוף של החינוך ומרצה בפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה